

יונה (ט) (מ)

א ב ג ד

יונה פרק-א

א ויהי דבר יהוה אל-יונה בן-אמתי לאמר: **ב** קום קך אל-גינה העיר הגדולה וקרא עליה כי-עלתה רעתם לפני:

כ"י וקרא עליה. את קריאתי : (כ"י)

מצודת דוד וקרא עליה. ר"ל שיוכיחם ויזהירם וכדרך הנביא ועדיין לא פירש לו מה יקרא : כי עלתה רעתם. הרעות שהם עושים עלתה למרום לעמוד לפני לקטרג עליהם (ולפי שננוה הוא ראש מלכות אשור שבט אפו של המקום ב"ה רצה להחזירם למוטב למען יעמדו להיות רצועה מרדות על (ישראל) : (מצודת דוד)

ג ויקם יונה לברזו תרשישה מלפני יהוה וירד יפו וימצא אניה | באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני יהוה:

כ"י לברזו תרשישה. ים ששמו תרשיש והוא בחוזה לארץ אמר אברחם לי הים שאין השכינה שורה בח"ל אמר לו הקב"ה חייך יש לי שלוחים כיוצא כך לשלוח אחרים ולהביאם משם משל לעבד כהן שברח מן רבו

ונכנס לבית הקברות אמר לו רבו יס לי עצדים כיוצא בך לשלוח אחריך ולהביאך משם ומה ראה יונה שלא רצה לילך אל נינוה אמר העכו"ם קרובי תשובה הם אם אומר להם ויעשו תשובה נמלאתי מחייב את ישראל שאין שומעים לדברי הנביאים : ויתן שכרה. הקדים לתת שכרה ואין דרך יורדי הים לתת שכר הספינה עד שעת היציאה והוא הקדים ולא עוד אלא שנתן שכר כולה : (כ"ז)

מצודת דוד לברוח תרשישה. הוא חוץ לארץ מקום שאין הנבואה שורה על הנביאים וז"ש מלפני ה' ור"ל מהמקום שהוא לפני ה' והוא א"י שהוא מקום קבול הנבואה כי פחד פן יבוא לו הנבואה עוד פעם ויפרש מה יקרא ויוכרח ללכת ועל כי העמדת נינוה היה רעה לישראל לכן לא היה חפץ להיות שליח בדבר כי היה טוב בעיניו שיעמדו ברשעם ויאבדו ולא יהיו לשטן לישראל, ור"ל אמרו שחשב יונה שהנה העכו"ם קרובי תשובה הם ויחייבו את ישראל שאינם ממהרים לשוב : **וירד יפו**. מקום שפורשים שם הספינות : **באה תרשיש**. היתה מוכנת ללכת ולבוא לתרשיש : **ויתן שכרה**. הקדים ליתן שכרה תחילה ולא עוד אלא שנתן שכר כל הספינה למען תמהר ללכת : **לבוא עמהם**. עם אנשי הספינה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תרשישה. לתרשיש והוא שם מקום : **יפו**. שם העיר שעל הנמל : **אניה**. ספינה : (מצודת ציון)

[ד] ויהוה הטיל רוזן-גדולה אל-הים ויהי סער-גדול בים והאניה וזשבה להשבר :

כ"ז חשבה להשבר. נדמית כאלו היא נשברת : (כ"ז)

מצודת דוד הטייל. הסיע והמשיך אל הים רוח גדולה והיה סער גדול בים : **והאניה**. ר"ל אנשי האניה חשבו שהאניה תשבר מחוזק הרוח המוליכה ברדיפה ונדנוד רב מהרמת הגלים וכובד משא הספינה מונע הרדיפה והוא סיבה לשבירת הספינה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הטייל. ענין הסעה כי ורוח נסע (במדבר יב) ת"א נטל : **סער**. הרעשת גלים מן הסערה : **חשבה**. מל' מחשב' : (מצודת ציון)

[ה] וייראו המלוזים ויזעקו איש אל-אחיו ויטלו את-הכלים

אֲשֶׁר בְּאַנְיָה אֶל-הַיָּם לְהַקֵּל מִעֲלֵיהֶם וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל-יַרְכָּתִי
הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם:

רס"י המלחים. בני אדם המנהיגים את הספינה : איש אל אלהיו. מן
סבעים אומות של עכו"ם היו גם : (רס"י)

מצודת דוד ויראו המלחים. מוליכי הספינה פחדו וכ"א מהם צעק
להתפלל אל העכו"ם שלו : ויטילו. השליכו את הכלים מן הספינה אל
הים להקל מעליהם המשא למען תוכל ללכת ברדיפה מבלי מונע : אל
ירכתי. ר"ל אל אחת מהירכתיים וכן ויקבר בערי גלעד (שופטים יב) :
(מצודת דוד)

מצודת ציון המלחי'. כן יקראו מוליכי הספינה וכן כל אניות הים ומלחיהם
(יחזקאל כו) : ויטילו. ענין השלכה כמו והטלתי אתכם (ירמיה טז) :
ירכתי. עבר וצד כמו ירך המזבח (ויקרא א) : וירדם. הוא שינה עמוקה
וכן והוא נרדם ויעף (שופטים ד) : (מצודת ציון)

וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחוּבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מֵה-לָּךְ נִרְדָּם קוֹם קְרָא
אֶל-אֱלֹהֶיךָ אֹלֵי יִתְעַשֵּׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֶאֱבָד:

רס"י רב החובל. שר המלחים שאף הם נקראים חובלי הים ובלע"ז
גובירניו"ל : מה לך נרדם. מה לך להיות נרדם אין עתה עת רדס :
יתעשת. לשון מחשבה וכן (תהלים קמז) עשתנותיו ומלכא עשית (דניאל ז)
: (רס"י)

מצודת דוד מה לך נרדם. מה לך שנרדמת כאומר וכי אינך מרגיש שאנו
עומדים בסכנה : קרא אל אלהיך. התפלל לפניו : אולי יתעשת. עיי
התפלה אולי יחשוב האלהים לנו שלא נאבד : (מצודת דוד)

מצודת ציון רב החובל. שר מנהיגי הספינה כי רב הוא שר וכן ורבי המלך
(ירמיה מא) ומנהיגי הספינה יקראו חובלים על כי מושכים בחבלי הוילון
להפנותה מול הרוח וכן המה חבליך (יחזקאל כז) : אולי. עניינו כמו שמא
: יתעשת. ענין מחשבה כמו אבדו עשתנותיו (תהלים קמו) : לנו. עלינו :
ולא נאבד. הוי"ו הוא במקום שי"ן וכן ויקחו לי תרומה (שמות כה) ור"ל
שיקחו : (מצודת ציון)

11 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ לָכוּ וְנָפִילָה גְּזֵרֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמֵי הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְּלוּ גְּזֵרֹת וַיִּפֹּל הַגְּזֵרֶל עַל-יוֹנָה:

רש"י לכו ונפילה גורלות. רואים היו שאר ספינות הולכות בים בשלום וקלהם משתברת אמרו בשביל אחד ממנו הוא כן מלינו צפרקי דר' אליעזר : בשלמי. במעשיו של מי ממנו : (רש"י)

מצודת דוד ויאמרו. אנשי הספינה : גורלות. אמרו להפיל גורלות הרבה כי לא רצו לסמוך על גורל אחד כי פן במקרה נפל על זה אבל כשיפול פעמים מרובות על אחד יהיה נראה שאין זה מקרה : בשלמי. בעבור מי בא עלינו רעת הסכנה הזאת : הגורל. ר"ל כל גורל וגורל : (מצודת דוד)

מצודת ציון לנו. ענין זרוז : בשלמי. בעבור מי : (מצודת ציון)

12 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ הַגִּידָה-נָא לָנוּ בְּאִשֶּׁר לָבִי-הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ בַּמָּה-בְּמַלְאכְתֶּךָ וּבַמַּיִן תָּבוֹא בַּמָּה אֶרְצֶךָ וְאִי-בַּיּוֹם עִם אֶתְהָ:

רש"י הגידה נא לנו באשר למי. למי חטאת אשר בשביל כן הרעה הזאת לנו : מה מלאכתך. שמא פשעת באומנותיך : ומאין תבא. שמא על אנשי אותו מקום נגזרה גזירה אפי' אין אתה זה : ואי מזה עם אתה. שמא עמד חטאו :

מצודת דוד הגידה נא לנו. הואיל וכל הגורלות נפלו עליך הגידה עתה לנו באשר למי ר"ל במה היה החטא ולמי חטאת שבסבתו בא לנו רעת הסכנה הזאת וכאלו יאמרו אם היה בדבר העושק אי"כ אפשר להחזיר העושק ואם הרעות למי בדבר הגדוף וכיוצא אפשר לפייסו בממון : מה מלאכתך. ר"ל אולי יש בידך מלאכת רמיה והונית אנשים מרובים עד שלא תדע מי ומי המה להחזיר להם העושק : ומאין תבוא. ר"ל שמא עשקת במקום שבאת משם ואולי רב הדרך ואין לבוא שמה להחזיר העושק : מה ארצך. ר"ל שמא עשית דבר היפך מנהג ארצך וכאלו חטאת לכולם ומי יכול לפייס את כולם : ואי מזה עם אתה. מ"ם השמוש כמו הפוך כאלו אמר ומאי זה עם אתה ר"ל מי הוא אלהיך וכאלו יאמרו פן עשית דבר שלא כדת אלהיך ואין אי"כ מקום לפייסו בממון : (מצודת דוד)

מצודת ציון נא. עתה : ומאין. מאיזה מקום : (מצודת ציון)

[ט] וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיהֶם עֲבָרִי אֲנֹכִי וְאֵת-יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֵרָא אֲשֶׁר-עָשָׂה אֵת-הַיַּבְשָׁה: וְאֵת-הַיַּבְשָׁה:

מצודת דוד עברי אנכי. כאומר אין לכם לשאול כל השאלות הללו כי לא חטאתי לבן אדם ולכן על השאלה ששאלתם באחרונה ואי מזה עם אתה ע"ז השיב עברי אנכי ולתוספת ביאור אמר ואת ה' אלהי השמים אני ירא וכאלו יגיד בזה שאליו חטא : **אשר עשה את הים ואת היבשה.** ר"ל כמו שעשה את היבשה כן עשה את הים ובכל מקום משלה ידו וכאלו יאמר הנה גם בים מצאה אותי יד ה' וכאלו יכריחני ללכת לנבאות על נינוה וזהו האמירה לגבוה ועל חנם ברחתי בחושבי שפה לא יבוא אלי דבר ה' והנה כאלו באה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עברי. כן יקראו בני ישראל וכן מילדי העברים (שם א) על כי מקור מחצבם מעבר הנהר : (מצודת ציון)

[י] וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרֵאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי-יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי-מִלְפָּנֶי יְהוָה הוּא בָרוּךְ כִּי הִגִּיד לָהֶם:

רש"י מה זאת עשית. למה עשית כן לברוח מן מושל כזה : (רש"י)

מצודת דוד וייראו וגו'. בשמעם שחטא לה' ואין אי"כ מקום לפייס בממון לכן פחדו מאד : **מה זאת עשית.** לא אמרו כשואלים אלא כמתמיהים כאומר איך עשית דבר כזה למרוד פי ה' ולברוח ממקום הנבואה ודוגמתו מה עשית ותגנוב את לבבי (בראשית לא) שהוא ענין תימה : **כי ידעו האנשים.** היה נודע להם שהוא בורח מלפני ה' ממקום הנבואה : **כי הגיד להם.** ר"ל עי"פ הדברים שאמר הבינו אמיתת הענין כאלו הגיד להם בפה מלא : (מצודת דוד)

[יא] וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה-נַּעֲשֶׂה לָךְ וַיִּשְׁתַּק הָיִם מִעֲלֵינוּ כִּי הָיִם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר:

מצודת דוד מה נעשה לך. מה נעשה עמך שישתוק הים מעלינו ולא יוסיף להרעיש עוד בהרמת הגלים : **כי וגו'.** ר"ל הנה הים מרעיש בגליו בכל פעם יותר ולכן אין פנאי להתעכב ולהתיישב בדבר לזה אמור אתה מה נעשה עמך וכן יקום : (מצודת דוד)

מצודת ציון וסוער. מרעיש בהרמת הגלים מן הסערה : (מצודת ציון)

[יב] וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהִטִּילְנִי אֶל-הַיָּם וַיִּשְׁתַּקֵּךְ הַיָּם
מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדַע אָנֹכִי כִּי בְּשִׁלִּי הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם:

מצודת דוד **שאוני.** קחו אותי והשליכו אותי אל הים ובודאי ישתוק הים
מעליכם כי ידעתי שבעבורי בא הסער הגדול הזה עליכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שאוני.** ענין לקיחה : **והטילוני.** ענין השלכה : **בשלי.** בעבורי
(מצודת ציון)

[יג] וַיִּזְזוּתְרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל-הַיַּבְשָׁה וְלֹא יָכְלוּ כִּי הַיָּם
הוֹכִיף וְסַעַר עֲלֵיהֶם:

רס"י ויחתרו האנשים. יגעו ועסקו כחותר במחתרת : (רס"י)

מצודת דוד **ויחתרו.** היו משתדלים עם המשוטות להשיב הספינה אל
היבשה בחשבם ששם יטלו את יונה אל היבשה והם ילכו לדרכם : **הולך**
וסוער עליהם. ר"ל הרעשת הגלים היה עליהם מן היבשה למול פניהם
להרחיק את הספינה אל תוך הים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחתרו.** ענין חפירה וכן אם יחתרו בשאול (עמוס ט) ור"ל
השיטו במשוטות בתוך הים ונדמה כאלו חופרים בים : (מצודת ציון)

[יד] וַיִּקְרָאוּ אֶל-יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנֹכִי יְהוָה אֵל-נָא נֹאכְדָה בְּנֶפֶשׁ
הָאִישׁ הַזֶּה וְאֵל-תִּתֵּן עָלֵינוּ דָם זָקִיא כִּי-אַתָּה יְהוָה פֹּאֶשֶׁר
זֹכַרְתָּ עֲשִׂיתָ:

רס"י **זכרתי** **האיש הזה.** זעון שנשלח יד בנפשו : (רס"י)

מצודת דוד **אל נא נאבדה.** לא נהיו עתה נאבדים בעון שנשלח יד בנפש
האיש הזה להשליכו אל הים : **ואל תתן וגו'.** ר"ל אל תחשב לנו כאילו
שפכנו דם נקי : **כי אתה ה'.** ר"ל הלא הכל בידך ומעולם עשית כאשר
חפצת ואם היה חפצך להמיתו שלא על ידינו הלא אין מעצור בידך להמית
אותו לבד אלא ודאי הגזירה היא להמיתו על ידינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אנה**. ענין בקשה כמו אנא ה' הושיעה נא (תהלים קיח) : (מצודת ציון)

[טו] וַיִּשְׂאוּ אֶת-יוֹנָה וַיִּטְלֶהוּ אֶל-הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם בַּמַּעְפּוֹן:

מצודת דוד **ויעמוד**. שתק ונח מקצף הרעשת גליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויעמוד**. ענין שתיקה כמו עמדו לא ענו עוד (איוב לב) : **מזעפן**. ענין קצף כמו זעף ה' אשא (מיכה ז) ועל הרעשת הגלים יאמר שנראה אז כאלו הים כועס ומתקצף : (מצודת ציון)

[טז] וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרֵאָה גְדוֹלָה אֶת-יְהוָה וַיִּזְכְּרוּ-וַיִּבְּזוּ לַיהוָה וַיִּהְיוּ:

רש"י **ויראו** נדרים. **שיתגיירו** : (כש"י)

מצודת דוד **ויראו וגו'**. בראותם השגחת המקום ויכלתו : **ויזכרו**. ר"ל קבלו על עצמם לזבח לה' בבה"מ : **ויזכרו נדרים**. לחלק צדקה לעניים : (מצודת דוד)

יונה פרק-ב

[א] וַיִּמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לַבָּלַעַ אֶת-יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בַּמְּעֵי הַדָּג עֹשֶׂה יָמִים וַיִּשְׁלַח לִיָּתוֹ:

רש"י **דג גדול**. זכר היה והיה עומד בריוח ולא נתן לב להתפלל רמו הקב"ה לדג והקיאו לתוך פיה של נקבה שהיתה מלאה עוצרי' והיה שם בדוחק ויתפלל שם שנאמר ממעי הדגה : (כש"י)

מצודת דוד **וימן**. הזמין את הדג לבלוע אותו מיד שלא יטבע במי הים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וימן. ענין הזמנה כמו וימן להם המלך (דניאל א) : (מצודת ציון)

ב וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָתָן אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵי בְּמִעַי הַדָּגָה:

מצודת דוד ממעי הדגה. ארז"ל בתחילה בלעו דג זכר ועמד שם בריוח ולא נתן דעתו להתפלל ורמז המקום להדג והקיא אל פי הדגה ושם עמד בדוחק מפני העוברים והתפלל מתוך הדחק : (מצודת דוד)

ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל-יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׂאוֹל שְׁוֹעֵתִי שְׂבִמְעַת קוֹלִי:

רס"י מצודת ציון שאל שועתי. מצודת דוד קראו לי : (רס"י)

מצודת דוד קראתי. הנה קראתי אל ה' מפני הצרה אשר עלי וידעתי כי יענני הואיל ואני קיים כל הימים הללו : מבטן שאל. היא הדגה שהיא לו כעומק השאל : שמעת קולי. מובטח אני אשר שמעת קולי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מבטן שאל. ר"ל מעומק הקבר : שועתי. ענין צעקה כמו הקשיבה לקול שועי (תהלים ט) : (מצודת ציון)

ד וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצֹּלָה בְּלִבִּי יָמִים וַנְהָר יִסְבְּבֵנִי כָּל-מִשְׁבְּרֵיךָ וַעֲלִיךָ וַעֲבָרוּ:

רס"י כל משבריך וגליך. כל נחשולוהי דימא על סם שהנחשול משבר ומפרק את הים : (רס"י)

מצודת דוד ותשליכני. הנה השלכת אותי במצולה בחוזק הים : ונהר יסובבני. כי שם היה המקום שמתחברים מי הנהר ומי הים : עלי עברו. כי כשעברו על הדגה עברו גם עליו בהיותו במעיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצולה. כן יקרא עומק המים וכן השלכת במצולות (נחמיה ט) : בלבב. ר"ל בחוזק והוא ל' מושאל על כי הלב הוא החזק מבע"ח : משבריך. כן יקראו גלי הים ע"ש שנראה כשוכרים את הים וחוזרים

ונשברים וכן משברי יתחטאו (איוב מא) וכפל המלה בשמות נרדפים
ואמר וגליך וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (מצודת ציון)

ה וְאֲנִי אֲמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנְּגֹד עֵינַיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל-
הַיִּכָּל קִדְשֶׁךָ:

רש"י ואני אמרתי. כשהשליכוני אל הים הנני מת ונגרשתי מנגד עיניך :
אך. ראיתי שקיימתני כל אלו הימים ידעתי כי אוסיף להביט אל היכל
קדשך (רש"י) :

מצודת דוד ואני אמרתי. כשהשליכו אותי הימה חשבתי הנה נגרשתי מנגד
עיניך ר"ל העלמת עין ממני : אך אוסיף. אך עתה הואיל וקיימתני כל
הימים הללו מובטח אני לצאת מזה ואוסיף עוד להביט אל היכל קדשך
לבא שמה בקול תודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נגרשתי. מלי גרושין : להביט. לראות : (מצודת ציון)

ו אֶפְפוֹנֵי מַיִם עַד-נֶפֶשׁ תִּהְיוּ יְסוּבֵנִי סוֹף זֹכֹוֹשׁ לְרֵאשֵׁי:

רש"י סוף חבוש לראשי. ימא דסוף תלי לעיל מן רישי, שהרעהו הקב"ה
ים סוף ואיך עזרו ישראל בתוכו שהיו שתי עיני הדגה כמין שתי חלונות
ומסתכל ורואה כל מה שזים : (רש"י)

מצודת דוד אפפוני מים. המים סבבו אותי עד קרוב להוצאת הנפש :
תהום יסובבני. כפל הדבר במ"ש : סוף חבוש לראשי. כי כשהדגה שטה
עמו בים נקשר הסוף בראש הדגה וכאלו נקשר בראשו הואיל והיה
במעיה (מצודת דוד) :

מצודת ציון אפפוני. ענין הקפה וסבוב כמו אפפו עלי רעות (תהלים מ) :
תהום. עומק הים : סוף. מין דשא הגדל במים וכן קנה וסוף קמלו (ישעיה
יט) : חבוש. ענין קשירה כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל לד) : (מצודת
ציון)

ז לְקִצְבֵי הָרִים יִרְדְּתִי הָאָרֶץ בְּרוּזִיהָ בְּעָדֵי לְעוֹלָם וַתַּעַל

רש"י לקצבי הרים ירדתי. לסוף מדת ההרים הקצועים על התהום ירדתי. אני אמרתי הארץ בריחיה בעדי. כנגדי למעלה ממני סגור ולא אלא לעולם, בעדי כמו (מלכים ב 7) וסגרת הדלת בעדך וכן כל צעד שצמקרח עור צעד עור (איוב א) אבר כנגד אבר : לעולם. מוסב על מה שאמר למעלה ואני אמרתי נגרשתי ואני אמרתי הארץ בריחיה סגורים בעדי לעולם : ותעל משחת חיי. אבל כבר ראיתי כאן גיהגם ומסם העליתני והנני עתה כנגד תחת ההיכל שצירושלים כענין שנאמר אך אוסיף להביט אל היכל קדשך ותבא אליך תפילתי אל היכל קדשך : (רש"י)

מצודת דוד לקצבי הרים. לאחרית ההרים התקועים בים והוא קרקעית הים : ירדתי. בהיותי במעי הדגה : הארץ בריחיה. רצה לומר חשבתי שהארץ הבריחי בריחיה כנגדי עד עולם כי לא אשוב אלי' כאילו סגרה את עצמה בבריחים : ותעל. אבל הואיל וקיימתני כל הימים הללו אקוה שתעל חיי משחת הקבר הוא בטן הדגה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לקצבי. ענין אחרית וסוף והוא מלי' ויקצב עץ (מ"ב ו) כי אחרית דבר החתוך הוא במקום שנחתך : בריחיה. מלי' בריח והוא כעין מטה המושם לרוחב השער לסגרו : בעדי. כנגדי וכן וסגרת הדלת בעדך (שם ד) : משחת. ענין בור וחפירה כמו בשחתם נתפש (יחזקאל יט) : (מצודת ציון)

[ח] בַּהֲתַעֲטַף עָלַי נַפְשִׁי אֶת-יְהוָה וְזָכַרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלַי תַּפְּלֹתַי אֶל-הַיִּכָּל קִדְשֶׁךָ:

רש"י בהתעטף. באשתלהיות וכן בהתעטף נפסם וכן בעטף עולל (איכה ב) :

מצודת דוד בהתעטף. כשהיה נפשי שעלי מעוטף ומעונה זכרתי את ה' להתפלל לפניו והנה בא אליך תפילתי אל היכל קדשך הוא השמי' : (מצודת דוד)

מצודת ציון בהתעטף. מלי' עטיפה ולבישה כי כשהאדם הוא בצרה הוא מעונה וכפוף כאלו מעוטף קצתו בקצתו וכן העטופים ברעב (איכה ב) : (מצודת ציון)

ט מְשֻׁמְרִים הַבְּלִי-שׁוֹא זֹסְדָם יַעֲזֹבוּ:

רס"י משמרים הבלי שוא. אותן שעובדים לעכו"ם : חסדם יעזבו. יראת הקב"ה שכל חסדם וטובתם מאתו יעזבו אבל אני אני כן אלח בקול תודה אזבחה לך כך תרגם יונתן ופרקי דר' אליעזר דרשו כלפי המלחים שעזבו חסדם שהיו מטיבים לעכו"ם ונתגיירו : (רס"י)

מצודת דוד משמרים הבלי שוא. הם אנשי הספינה המשמרים הבלי שוא הוא העבודת כוכבים ידעתי שהם יעזבו חסדם ולא יקיימו מה שנדרו בעת צרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבלי. מלי' הבל ודבר שאין בו ממש : (מצודת ציון)

יז וְאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה-לָּךְ אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֶשְׁלֶמָה יְשׁוּעָתָה לִיהוָה: (ס)

רס"י ישועתה לה'. נדרי שלמים ותודה אשלם לשם ישועות אשר לה', ישועתה כמו ליסועתה וכן קומה עזרתה לנו (תהלים מד) לעזרה שלנו : (רס"י)

מצודת דוד ואני. אבל אני אזבחה לך זבחים בקול תודה והודאה על הנס ואשר נדרתי אשלמה בעבור הישועה של ה' : (מצודת דוד)

יח וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג וַיִּקָּא אֶת-יֹנֵה אֶל-הַיַּבְשָׁה: (פ)

מצודת דוד ויאמר. ר"ל העיר לבו להקיאו : לדג. יתכן שאחר התפלה חזרה הדגה להקיאו אל פי הדג לעמוד בריוח : ויקא. ר"ל כמו שהעיר לבו כן עשה והקיאו אל היבשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויקא. ענין הוצאה דרך הפה כמו פן תשבענו והקאתו (משלי כה) : (מצודת ציון)

[א] וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יוֹנָה שְׁנִית לֵאמֹר:

מצודת דוד **שנית**. בדבר השליחות אל נינוה : (מצודת דוד)

[ב] קוֹם כִּי אֶל-נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקֵרָא אֵלֶיהָ אֶת-
הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ:

מצודת דוד **אשר אנכי דובר אליך**. והוא מה שקרא ואמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת ולא הוצרך לפרש כי מאיליו יובן : (מצודת דוד)

[ג] וַיִּקָּם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל-נִינְוָה כְּדַבֵּר יְהוָה וְנִינְוָה הִיטָּה עִיר-
גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

מצודת דוד **מהלך**. כשיעור הליכת שלשה ימים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לאלהים**. דרך המקרא כשרוצה להגזי יל דבר בתכלית סומכו למלת אל וכן ארזי אל (תהלים פ) : (מצודת ציון)

[ד] וַיִּזְכַּל יוֹנָה לָבוֹא בְּעִיר מִהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר עוֹד
אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוָה נִהְפָּכֶת:

רס"י נהפכת. נחרצת (ולא אמר נחרצת כי נהפכת משמש שתי לשונות רע וטוב אם לא יעשו תשובה נחרצת, ואם יעשו תשובה אז נהפכת על אנשי נינוה קאי שיהפכו מרעה לטובה ויעשו תשובה הג"ה לר"ע) : (רס"י)

מצודת דוד **ויחל**. כשהתחיל לבוא בעיר מהלך יום קרא ואמר הנה יש עוד זמן ארבעים יום ואח"ז תהיה נינוה נהפכת ר"ל כמהפכת סדום ועמורה מיש לאין : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחל. מלי התחלה : (מצודת ציון)

ה וַיֵּאֱמִינוּ אַנְשֵׁי גֵיזָה בְּאֱלֹהִים וַיִּקְרְאוּ-צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שִׁקִּים
מִגְדוֹלָם וְעַד-קִטְנֹם:

מצודת דוד באלהים. ר"ל בדבר האמור בשם האלהים : ויקראו צום.
הכריזו יום צום : (מצודת דוד)

ו וַיִּגַע הַדָּבָר אֶל-מֶלֶךְ גֵּיזָה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר אֶדְרֵתוֹ
מֵעֲלָיו וַיִּכַּס שֵׁק וַיֵּשֶׁב עַל-הָאֶפֶר:

רס"י חדרתו. לבוש יקריה : (רס"י)

מצודת דוד ויגע הדבר. השמועה הגיעה לאזני המלך וקם מכסאו לשבת
על הארץ והעביר מעליו לבוש מלכות : (מצודת דוד)

מצודת ציון אדרתו. ת"י לבוש יקריה וכן אדרוז שנער (יהושע ז) והוא מלי
אדיר : שק. יריעה עבה : (מצודת ציון)

ז וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר בְּגֵיזָה מִטְּעַם הַמֶּלֶךְ וַיְגַדְלִיו לֵאמֹר הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה הַבֶּקֶר וְהַצֹּאן אֶל-יִטְעָמוּ מֵאוֹמֶה אֶל-יִרְעוּ וּבָמִים
אֶל-יִשְׁתּוּ:

רס"י ויזעק. כזה והכריז : מטעם המלך וגדוליו. מעלת המלך וגדוליו
כיון להכריז : (רס"י)

מצודת דוד ויזעק. צוה להכריז בקול זעקה לאמר מעצת המלך ומעצת
גדולי המלכות נגזר לאמר האדם והבהמה וגוי ובעבור עגמת נפש ציון
למנוע מאכל מבהמות למען יכנע לב האנשים : אל ירעו. מוסב על הבהמה
: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויזעק. הכריז בקול זעקה : מטעם. ענין עצה הנאמרה בטעם
וכן וטעם זקנים יקח (איוב יב) : יטעמו. מלי טעימה וענינו אכילה מועטת

: מאומה. שום דבר : ידעו. מלי מרעה : (מצודת ציון)

[ח] וַיִּתְכַּסּוּ שְׂקִים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וַיִּקְרְאוּ אֶל-אֱלֹהִים
בְּזוֹזָקָה וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ בְּדַרְכּוֹ הָרְעָה וּבֶן-הַזֹּזֵמַס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם:

רס"י ויקראו אל אלהים בחזקה. חסרו אמהות לצד והולדות לצד אמרו
לפניו רבש"ע אם אין אתה מרחם עלינו אין לנו מרחמים על אלו : (רס"י)

מצודת דוד ויתכסו. גם זה מן הכרוז שצוה שכולם יתכסו בשקים להראות
הכנעה מרובה ושהאנשים יקראו אל אלהים בכל לב וכל אחד ישוב
מדרכו הרעה ומן החמס אשר עשו בכפיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחזקה. ר"ל בכל לב : (מצודת ציון)

[ט] בִּי-יִוְדַעַ יִשְׁוֹב וְנִזְוֹם הָאֱלֹהִים וְשָׁב מִזְרוֹן אָפוֹ וְלֹא נֶאֱבַד:

רס"י מי יודע. עזירו' סזידו יסוב : (רס"י)

מצודת דוד מי יודע. גם זה מן הכרוז שאמר מי היודע דרכי התשובה ישוב
לה' ואז ינחם האלהים וישוב מחרון אפו ולא נהיו נאבדים מן העולם :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ונחם. ענין הפוך מחשבה וחרטה : (מצודת ציון)

[י] וַיִּרְא הָאֱלֹהִים אֶת-מַעֲשֵׂיהֶם כִּי-שָׁבוּ מִדַּרְכֵּם הָרְעָה
וַיִּנְוֹם הָאֱלֹהִים עַל-הָרְעָה אֲשֶׁר-דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת-לָהֶם וְלֹא
עָשָׂה:

רס"י וינחם האלהים. יתעשת על הרעה לסוב ממנה : (רס"י)

מצודת דוד כי שבו. כי כן עשו כדבר המלך ועם כי לא נזכר : וינחם.
נתחרט על הגזרה : (מצודת דוד)

[א] וַיֵּרַע אֶל-יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיִּזְרַח לוֹ:

רס"י וירע אל יונה. אמר עכסיו יאמרו העכו"ם שאני נבי' הסקר : (רס"י)

מצודת דוד וירע. כי בנבואה נאמר לו שניחם ה' והיה רע בעיניו וחרה על עצמו כדרך המיצר : (מצודת דוד)

מצודת ציון וירע. מלי רעה : (מצודת ציון)

[ב] וַיִּתְפַּלֵּל אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי יְהוָה הִלּוּא-זֶה דְבָרִי עַד-הַיּוֹתֵי עַל-אֲדָמָתִי עַל-כֵּן קִדְמָתִי לְבָרוּךְ תִּרְשָׁיִשָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֵל-זוֹנֵן וְרוֹזֵם אַרְךָ אַפָּיִם וְרַב-זֹסֵד וְנֹזֵם עַל-הָרְעָה:

רס"י הלל זה דברי. יודע אני שאם יחזרו בתשובה לא תחריב' ואלהיה סקרן צעיניהם : (רס"י)

מצודת דוד ויתפלל. התפלה היה מה שאמר במקרא שלאחריו קח נא את נפשי : הלוא זה דברי. התנחומין הזה היה עם מחשבותי בעוד שהייתי על אדמתי עד לא ירדתי אל הים ובעבור זה הקדמתי לברוח תרשישה טרם בא לי הנבואה פעם שנית : כי ידעתי. מאז ידעתי שאתה אל חנון וכו' ומקבל השבים ומתנחם על הרעה ולזה היה קשה עלי הנבואה הזאת כי היה טוב בעיני שלא ישובו ויאבדו בעונם ולא יהיו רצועה מרדות על ישראל ולפי"ד רז"ל יאמר הנה בזה תוסיף כעסך על ישראל בראותם כח התשובה, ואינם לוקחים מוסר וע"ז חשבתי מתחלה ולכן היה קשה עלי הנבואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עד. בעוד וכן עד זה מדבר (שם א) : קדמתי. מלי הקדמה וזרוז : (מצודת ציון)

161 וְעַתָּה יְהוָה קְחוּ-נָא אֶת-נַפְשִׁי מִיָּדַי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיָּי: (ס)

מצודת דוד ועתה ה'. הואיל וכן הוא אבקש ממך שתקח את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי לראות באבדן בני עמי אשר עיי באה הסבה : (מצודת דוד)

162 וַיֹּאמֶר יְהוָה הֲהֵיטֵב זָרָה לָךְ:

מצודת דוד הֵיטֵב חרה לך. בה"א התימה וכאומר הנה אראך במופת שאין מהדין שיחרה לך וקצר בדבר המובן כי בדבר הקיקיון הנאמר בענין הראה לו זאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון הֵיטֵב. ענין חוזק וכן שברו היטב (מ"ב י"א) : (מצודת ציון)

163 וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן-הָעִיר וַיֵּשֶׁב בַּמְּקָרָם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׂם סֶכֶה וַיֵּשֶׁב תַּחְתָּיהָ בְּצֶלַע עֵד אֲשֶׁר יֵרְאֶה מֵה-יְהוָה בְּעִיר:

מצודת דוד עד אשר יראה וגו'. כי חשב אולי לא יעמדו בתשובתם ותחזור הגזירה למקומה : (מצודת דוד)

164 וַיִּמֵן יְהוָה-אֱלֹהִים קִיקְיוֹן וַיַּעַל מֵעַל לְיוֹנָה לְהִיּוֹת צֶלַע עַל-רֵאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מִרְעָתוֹ וַיִּשְׁבְּחוּ יוֹנָה עַל-הַקִּיקְיוֹן שְׁבִחוֹתָ גְדוֹלָה:

רש"י וימן. לשון הזמנה : להכיל לו מרעתו. מחוס השמש : קיקיון. עשב הגדל למעלה בענפים רבים ומיכל וכך שמו : (רש"י)

מצודת דוד וימן. הצמיח עשב קיקיון וגדלה למעלה ועלה ממעל ליונה להיות לו לצל להצילו מזריחת החמה הרעה לו כי צל הסוכה הוא דבר שאינו מתמיד כי הולך ומתייבש מחוס השמש ולא כן הקיקיון היונק רטיבות הארץ : וישמח וגו'. על כי היה לו לצל מתמיד : (מצודת דוד)

מצודת ציון וימן. ענין הזמנה : קיקיון. שם עשב שעליו גדולים ורוב ים : (מצודת ציון)

יז וַיִּמְן אֱלֹהִים תּוֹלַעַת בְּעֵלְוֹת הַשָּׁזֹר לְמִזְזָרְתָּ וְתָךְ אֶת-
הַקִּיקִיּוֹן וַיִּיבֹשׁ:

רש"י ותך. התולעת את הקיקיון במקום שיאמר לזכר וידך יאמר לשון נקבה ותך (כ"ז):

מצודת דוד בעלות השחר. בעת שעלה השחר למחרת יום שמחתו : **ותך**. התולעת חתכה ופסקה את הקיקיון ממקום יניקתו ולא בא לו עוד רטיבות הארץ ולכן נתייבש מחום השמש : (מצודת דוד)

מצודת ציון השחר. הוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם צאת השמש על הארץ : **ותך**. ר"ל חתכה ופסקה : (מצודת ציון)

יח וַיְהִי | כְּזָרוֹז הַשְּׁמֶשׁ וַיִּמְן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים זֹרִישִׁית וְתָךְ
הַשְּׁמֶשׁ עַל-רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֶּף וַיִּשְׁאַל אֶת-נַפְשׁוֹ לְמוֹת וַיֹּאמֶר
טוֹב מוֹתִי עַל-יְסוּרֵי יוֹנָה:

רש"י חרישית. אמרו רבותינו בשעה שמתקנת כל הרוחות מפניה והיא חמה מאד וכן ת"י שתיקא : ויתעלף. פשמי"ר בלע"ז : (כ"ז)

מצודת דוד רוח קדים. היא העזה שברוחות וחמה ביותר ולא היה דבר עומד בפניה כי הוא יושב במזרח העיר : **חרישית**. ר"ל משמיע שאון רב עד שהיה מחריש את האזנים : **ותך השמש**. ר"ל השמש השליך ניצוציו על ראש יונה : **ויתעלף**. בעבור חמימת הרוח וחום השמש : **וישאל את נפשו**. שאל ובקש את נפשו להפרד ממנו למען ימות : **ויאמר**. אמר אל נפשו טוב מותי מחיי וזהו על כי נחלה מאד מתוקף חמימות הרוח וניצוצי השמש וסבל יסורים הרבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חרישית. מלי חרש : **ותך**. ר"ל זרחה והשליך ניצוציו : **ויתעלף**. ענין חלשות והעדר ההרגשה כמו בניך עולפו (ישעיה נא) : (מצודת ציון)

יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יוֹנָה הַהֵיטֵב זָרָה-לָךְ עַל-הַקִּיקִיּוֹן
וַיֹּאמֶר הֵיטֵב זָרָה-לִּי עַד-בְּמוֹת:

מצודת דוד **ההיטב.** בה"א השאלה ששאל לו אם מאד חרה לו על אבדן הקיקיון : **עד מות.** עד שאבחר המיתה בעבור זה או ר"ל עד המיתה יחרה לי ולא אנחם כל ימי עולם : (מצודת דוד)

[ג] וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲתָה זֹסֶת עָלַי-הַקִּיקְיוֹן אֲשֶׁר לֹא-עֲמֹלָת בּוֹ וְלֹא גְדֻלָּתוֹ עִשְׂבֵן-לַיְלָה הִיא וּבֶן-לַיְלָה אֶבֶד:

רס"י **לא עמלת בו.** בחריקה וזריעה והסקאת מים : **סזן לילה.** כמו **זן לילה** **לא גדל** **אלא** **לילה** **אחד** : (רס"י)

מצודת דוד **אתה חסת.** הנה אתה חסת ונצטערת על אבידת הקיקיון אשר אתה לא עמלת בו בחרישה ובזריעה ולא גדלת אותו להשקותו ולזבלו כי הדרך שאדם חס ומצטער על אבידת דבר שעמל בו ולא כן יחוס ויצטער על אבידת דבר שלא עמל בו : **שבן לילה** **היה.** ר"ל ועוד שבלילה אחד גדל וצמח ומיד בלילה שאחריה נאבד כי בעלות השחר הכהו התולעת עד לא זרחה השמש וכאומר הלא אין לחוס על דבר הנעשה מהר ולא עמד זמן **רב** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חסת.** מלי חס וחמלה : **עמלת.** מלי עמל ויגיעה : **גדלתו.** ענין הצמחה : **שבן.** בן בחיר"ק כמו בן בסגו"ל וכן בן נון (יהושע א) ור"ל בזמן לילה וכן כבש בן שנתו (ויקרא יב) : **אבד.** נאבד : (מצודת ציון)

[יא] וַאֲנִי לֹא אֶזְזֹס עָלַי-נִינּוֹה הָעֵיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ-בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתִּים-עֲשָׂרָה רַבּוֹ אֲדָם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע בֵּין-יְמִינֵנוּ לְשִׁמְאֹלוֹ וּבַהֲבָה רַבָּה:

רס"י **אשר לא ידע וגו'.** קטנים : **ובהמה רבה.** בני אדם גדולים ודעתן **בהמה** **שאינם** **מכירים** **מי** **בראם** : (רס"י)

מצודת דוד **ואני לא אחוס.** ר"ל הלא נינוה היא מעשה ידי ואיך אני לא אחוס על עיר גדולה כזאת : **הרבה וגו'.** ר"ל יותר משתים עשרה וגומר : **אשר לא ידע.** אשר כל אחד מהם אינו יודע להבחין בין ימינו לשמאלו והם הקטנים שאין לחשוב להם עון ואין בהם עונש אלא בעבור האבות וכיון שהאבות שבו הנה הם בלא עונש וכן בהמה רבה שיש בעיר שאין להם עונש ועל כל אלה ראוי לחוס ולחמול : (מצודת דוד)

מצודת ציון רבו. הוא עשרת אלפים : רבה. מרובה : (מצודת ציון)